

ПАРКОВА ІСТОРІЯ ОДЕСИ ХІХ-ХХІ СТ. КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ТА СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК ЗЕЛЕНИХ ЗОН МІСТА**Малашенкова В. О.,**

к.арх., доцент,

viklituchka.abs@odaba.edu.ua, ORCID: 0000-0001-8228-2467

Колеснікова Н.Ю.,

ст. викладач,

kolesnskova.abs@odaba.edu.ua, ORCID: 0000-0003-0370-5906

Богаченко М. С.,

магістр,

marina.bogachenko.2002@gmail.com, ORCID: 0009-0007-5628-9527

Одеська державна академія будівництва та архітектури

Анотація. У статті здійснено дослідження історії озеленення міста Одеси, яке розглядається як невід’ємна складова містобудівного розвитку. На основі аналізу історичних картографічних матеріалів, архівних документів, розкрито процес формування зеленої структури Одеси протягом ХІХ - початку ХХ століття. Саме в цей період закладено основні елементи міської зеленої системи.

Особливу увагу приділено таким ключовим зеленим зонам, як Міський сад Приморський бульвар Дюківський і Ботанічний сади а також парк імені Тараса Шевченка. Окремий розділ присвячено історії цих історичних парків, проблемам занедбаності, та необхідності їх оновлення. У цьому контексті розглядається ініціатива “Зелений пояс Одеси”, що передбачає створення цілісної зеленої мережі.

Таким чином, дослідження підкреслює важливість збереження історичного досвіду озеленення та поєднання його з сучасними екологічними та урбаністичними підходами.

Ключові слова: озеленення міста, історичні парки Одеси, зелена інфраструктура, урбанізація, містобудування, “Зелений пояс Одеси”, культурна спадщина, міське середовище.

Вступ. В умовах стрімкої урбанізації та екологічних викликів, з якими стикаються сучасні міста, особливого значення набуває питання збереження та розвитку зелених зон. Одеса - великий портовий і культурний центр України - протягом понад двох століть формувала свою ідентичність як зелене місто. Однак за останні десятиліття багато історичних парків зазнали деградації, фрагментації територій та зниження рівня благоустрою.

Дослідження історії озеленення Одеси дає змогу виявити сталі містобудівні практики минулого та оцінити потенціал їх адаптації до сучасних умов. В умовах розробки нових міських ініціатив, зокрема проєкту “Зелений пояс Одеси”, особливо важливо розуміти історичну послідовність формування зеленого каркасу міста, його культурну цінність і функціональне значення.

Це дослідження є актуальним як з точки зору збереження історико-культурної спадщини, так і в контексті розробки сталих стратегій озеленення та екологічної реабілітації міського середовища Одеси [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У межах дослідження розвитку “зеленої” інфраструктури в Одесі як інструменту адаптації до кліматичних змін було проаналізовано наукові джерела з екологічного, урбаністичного та соціального поглядів.

У дисертації В. В. Кур’яна “Принципи архітектурно-містобудівного формування зеленої інфраструктури міського середовища” висвітлено комплексний підхід до озеленення міст на різних рівнях - від загальноміського до локального. Автор розглядає ключові соціально-економічні та екологічні чинники, пропонує принципи інтеграції зелених зон у міський простір через лінійні парки, бульвари та зелені коридори. Особливу увагу приділено методам ревіталізації, реновації та трансформації занедбаних територій, а також необхідності відповідності європейським стандартам у межах Європейської зеленої угоди [2].

У статті К. Д. Гусєвої та Т. А. Сафранова “Розвиток “зеленої” інфраструктури в Одесі в контексті адаптації до кліматичних змін” розглянуто проблему міського острова тепла та дефіциту зелених насаджень. Автори пропонують впровадження зелених дахів, вертикального озеленення та створення “зеленого поясу”, підкреслюючи важливість використання місцевих рослин і очищених стічних вод для поливу [5].

Історичний контекст розвитку озеленення Одеси висвітлено у праці М. В. Беликової, А. М. Ткачової, Е. Р. Сидоренко, А. В. Глуган, В. Г. Бабій “Історичні парки Одеси”, де проаналізовано становлення міських парків з XIX століття. Зазначено, що парки створювалися не лише як місця відпочинку, а й як засоби захисту міста від пилових бур, спеки та степових вітрів [11].

Постановка завдання. Історичні зелені зони Одеси, сформовані упродовж XIX-XX століть, нині перебувають у неоднорідному стані: частина з них доглянута і активно використовується, інші - занедбані, фрагментовані або втратили свою первісну ландшафтну й функціональну структуру. Така ситуація є наслідком тривалого браку фінансування, несистемного благоустрою, активної урбанізації та впливу кліматичних змін. У результаті скорочуються площі зелених насаджень, погіршується мікроклімат, знижується рівень екологічної стійкості міста.

Попри це, саме історичні парки можуть стати основою для формування сталої екологічної інфраструктури, що поєднує культурну спадщину з потребами сучасного урбаністичного середовища. Наразі бракує інтегрованої стратегії збереження та розвитку зеленої структури міста, яка відповідала б викликам часу. У цьому контексті особливу актуальність набуває проєкт “Зелений пояс Одеси”, що пропонує створення єдиної мережі зелених територій.

Таким чином, постає потреба в критичному осмисленні історичного досвіду озеленення, аналізі сучасного стану зелених зон та формуванні цілісної політики сталого управління міським середовищем Одеси [7].

Основний матеріал і результати. Аналіз картографічних джерел Одеси за період 1811-1917 років дає змогу простежити не лише поступове збільшення зелених територій, а й закономірності їх розміщення в міській структурі. Уже на ранніх планах міста видно, що озеленення інтегрувалося в систему регулярної міської забудови, яка відповідала класичним містобудівним принципам із прямокутною сіткою вулиць, орієнтованих за сторонами світу та спрямованих у бік портової зони.

Парки й сади закладалися в стратегічно важливих точках міської структури. Більшість зелених насаджень того часу розташовувалися у межах історичного центру та формували так званий зелений каркас міста, який включав як лінійні (бульвари), так і компактні (сади, сквери) форми. Приморський бульвар, як лінійний елемент, виконував не лише естетичну функцію, а й був важливим транзитним простором між адміністративною та житловою частинами міста. Його розташування вздовж обриву над морем підкреслювало ландшафтний рельєф Одеси й формувало візуальну домінанту міста з виходом до морського фасаду. (Рис.1)

Візуальний аналіз карт XIX століття показує, що більшість великих зелених масивів розміщувалися на периферії житлової забудови або на межі функціональних зон. Так, Міський та Дюківський сади знаходилися на стику житлової та промислової зони,

виконуючи роль буфера між різними типами міського середовища. Александрівський парк (нині парк ім. Т.Г. Шевченка), розташований ближче до узбережжя, формував “зелену точку тяжіння” в південно-західній частині центру. Він також мав функціональний зв'язок із військово-морськими об'єктами, що видно за розташуванням бастионів і фортифікаційних елементів на старих картах [1].

Ботанічний сад, як об'єкт навчального та дослідницького значення, займав більш усамітнену територію за межами щільної забудови й був інтегрований у природний ландшафт з урахуванням панівних вітрів, сонячного освітлення та доступу до води.

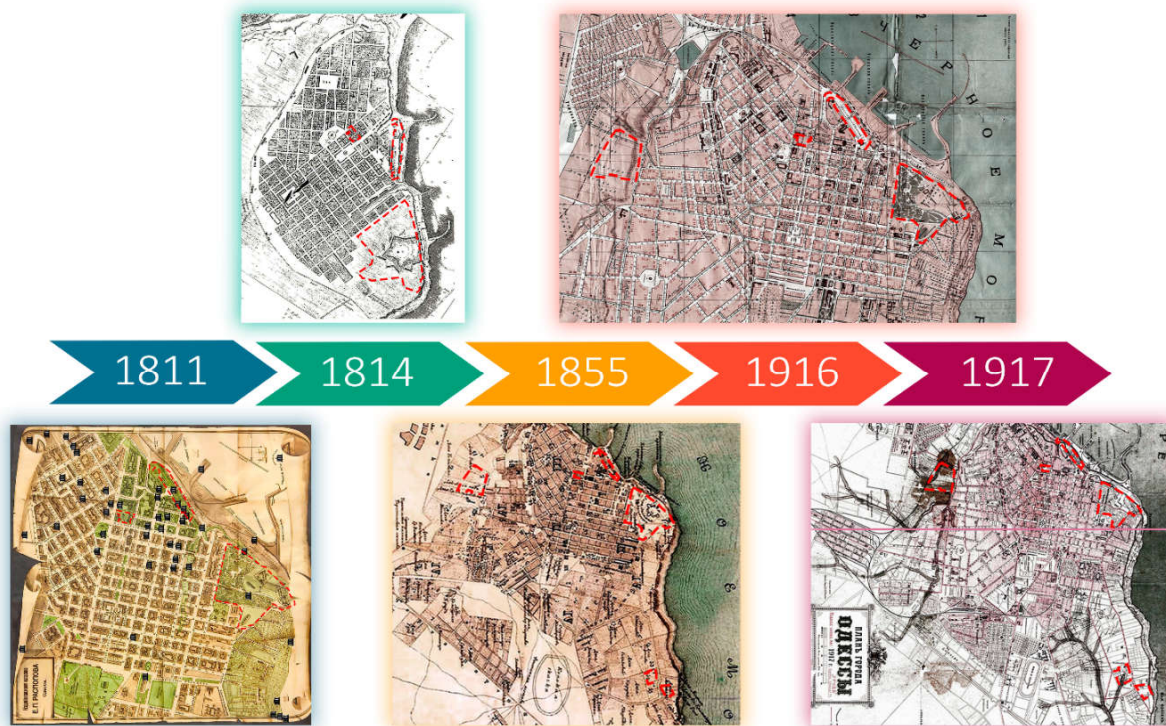


Рис. 1. Часова шкала зміни структури міста Одеси за період 1811-1917рр.
(Автор: Богаченко М.С.)

Таким чином, структура розміщення зелених зон Одеси в розглянутий період підпорядковувалася принципам функціонального зонування, естетичної рівноваги та ландшафтної логіки. Зелені простори не лише виконували рекреаційну функцію, а й були частиною загальноміської системи вентиляції, освітлення й санітарного захисту, що було особливо актуально в умовах стрімкого зростання населення та промислового розвитку наприкінці XIX - на початку XX століття.

Озеленення Одеси: від випаленої степу до культурної спадщини.

Ще у XVII столітті південні землі, на яких згодом постала Одеса, залишалися практично безлюдними. Історик Аполлон Скалковський описував місцевість як випалену сонцем, позбавлену дерев і густої рослинності. Сильні чорноморські вітри приносили пил і спустошували ґрунти. Проте з моменту заснування міста наприкінці XVIII століття однією з першочергових задач місцевої влади стало формування зелених зон [12].

Озеленення розглядалося не тільки як естетична потреба, але й як стратегічна міська політика: зелені насадження слугували захистом від пилу, спеки та вітрів, формували комфортні мікрокліматичні умови та водночас підвищували статус міста. Згідно з переказами, перше дерево - дика груша - росло на місці старої Хаджибейської фортеці, ще до заснування Одеси. Саме з таких поодиноких дерев почалася масштабна історія міського озеленення. (Рис. 2).



Рис. 2. Часова шкала появи головних парків Одеси (Автор: Богаченко М.С.)

Першим у зеленому ландшафті Одеси став Міський сад, закладений у 1803 році братами де Рібас у самому центрі міста - це був початок міської садової історії. Вже у 1810 році з'явився Дюківський сад, що виник поблизу резиденції герцога Рішельє та мав виразну романтичну композицію. Ботанічний сад, створений у 1819 році як науковий осередок із флористичними колекціями, розширив функцію зелених зон у напрямку досліджень і культивування. На узбережжі, на місці колишньої фортеці, у 1840-1875 роках формується парк ім. Тараса Шевченка, який згодом став важливим простором пам'яті. Нарешті, у 1887 році почали озеленювати Приморські схили, закладаючи унікальні висячі сади, які нині поєднують історію з міжнародною співпрацею. (Рис. 2)

Міський сад - початок садової історії.

Міський сад став першим громадським парком Одеси й одним із перших елементів зеленої інфраструктури міста. Він виник у самому серці регулярної планувальної сітки центру, на перетині головних пішохідних маршрутів. Його закладення у 1803 році братами Хосе та Феліксом де Рібас заклало основу для формування "зеленого ядра" міста. Згідно з архівними даними, частина дерев була привезена з Криму та Кавказу. Через брак коштів Фелікс де Рібас подарував сад місту - таким чином Одеса отримала першу публічну зелену зону безкоштовно.

Сад став не просто парком, а містобудівним вузлом, який зв'язував житлові квартали з комерційною зоною Дерибасівської та Преображенської вулиць. Упродовж XIX століття сад неодноразово реконструювався, але зберіг первинну ідею регулярного планування та репрезентативного характеру. Він став прототипом для подальшого розвитку системи зелених насаджень Одеси, задавши модель інтеграції природи в міську структуру. Таким чином, Міський сад закріпився як історико-просторовий символ міста та важливий елемент його культурної пам'яті. Його структура - з чітко окресленими алеями, фонтанами та відкритими видовими точками - зберігає класичну композицію й досі. (Рис. 3)



Рис. 3. Порівняння фотографій 1930 та 2025 рр. (Фотографії від 2025 р.: Богаченко М.С.) [15]

Дюківський сад - забуття й надія на відродження.

Розташований на південному заході від центру, Дюківський сад з'явився на межі житлової та промислової зон міста. Закладений у 1810 році біля резиденції герцога Рішельє, парк мав романтичний характер з терасами, каскадами, водоймами та видовими майданчиками. Перші дерева були спеціально доставлені з Франції [1].

У середині XIX століття тут розміщувався перший одеський театр просто неба, де виступали італійські трупи. В радянський час територія перетворилася на багатофункціональний культурно-парковий простір з атракціонами та музеєм. Нині парк переживає період занепаду, однак його просторовий потенціал як буферної зеленої зони між щільною житловою та індустріальною забудовою зберігається. (Рис. 4)



Рис. 4. Порівняння фотографій 1917 та 2025 рр. (Автор фотографій від 2025 р.: Богаченко М.С.) [16]

Ботанічний сад - науковий центр.

Ботанічний сад Одеси - це не просто зелена територія, а науковий центр формування міської флори. Він був створений у 1819 році з ініціативи герцога Рішельє, а його першим куратором став француз Карл Десмет. Завдяки йому кількість видів рослин у місті зросла в декілька разів. (Рис. 5)

У 1820-х роках саме з ботанічного саду почалося експериментальне вирощування винограду, яке згодом дало поштовх до розвитку виноробства на півдні України. Сучасний ботанічний сад при Одеському національному університеті має колекцію з понад 3000 видів та охоплює 16 гектарів. Він розташований на північно-східному схилі Французького бульвару, вдало інтегрований у природний ландшафт [3].



Рис. 5. Порівняння фотографій 1917 та 2025 рр. (Автор фотографії від 2025 р.: Богаченко М.С.) [17]

Парк імені Тараса Шевченка - від фортеці до простору пам'яті.

Розміщений на стратегічному місці біля узбережжя, парк імені Шевченка з'явився на місці давньої фортифікації. На картах початку XIX століття тут позначені укріплення Хаджибея. Перше озеленення території відбулося у 1840 році, але повноцінне перетворення в парк стало можливим лише у 1875 році. (Рис. 6)

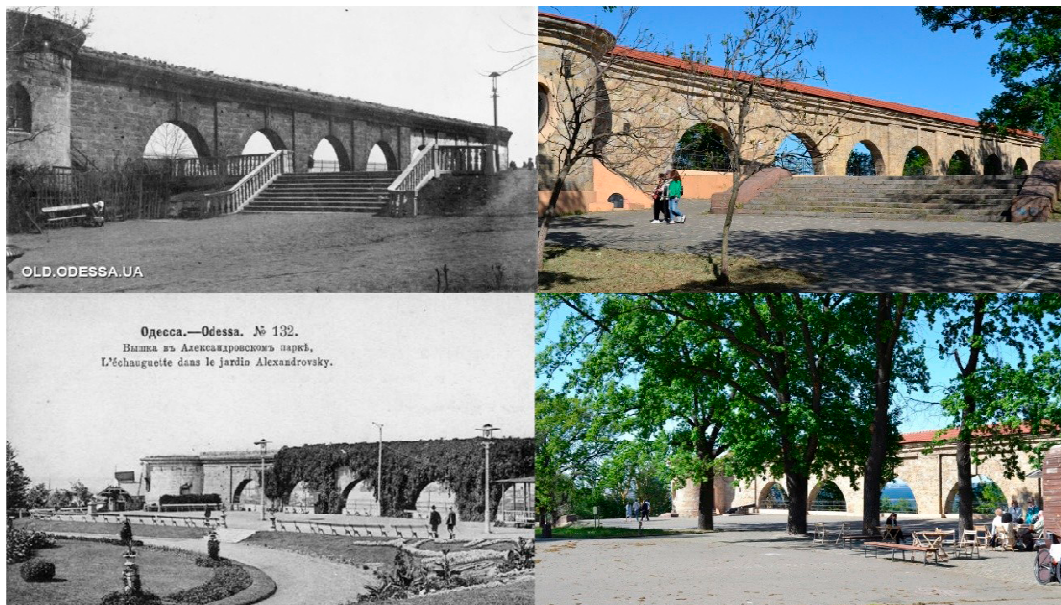


Рис. 6. Порівняння фотографій 1917 та 2025 рр. (Автор фотографії від 2025 р.: Богаченко М.С.) [17]

Під час відкриття парку імператор Олександр II власноруч посадив дуб, який упродовж століть вважався символом парку. Згодом парк перетворився на простір культурних подій - тут проводили промислові виставки, святкові паради, а з радянських часів з'явилася Алея Слави та меморіальні об'єкти. Парк логічно поєднує ландшафтну зону з культурно-історичною функцією і виступає важливою зеленою ланкою вздовж узбережжя [12].

Приморські схили - сади над морем.

Приморські схили є унікальним прикладом озеленення урвистої берегової території. Роботи з озеленення розпочалися у 1887 році зі створення “вісячих садів” - терасованої системи із декоративними рослинами, які спадали до моря. (Рис. 7)



Рис. 7. Порівняння фотографій 1910 та 2025 рр. (Фотографії від 2025 р.: Богаченко М.С.) [19]

У сучасний період тут створено два міжнародні парки - Стамбульський і Грецький, які не лише є прикладами міжнародної співпраці, але й демонструють сучасне бачення інтеграції історичного ландшафту з урбаністикою. Вони з'єднані Потьомкінськими сходами й виконують функцію пішохідної рекреаційної осі вздовж моря [13].

Сучасне розміщення парків (аналіз карти Приморського району).

Сучасна карта Приморського району Одеси демонструє, що всі досліджувані парки - Міський сад, Приморський бульвар, Дюківський сад, Ботанічний сад та Парк Шевченка - зберігають своє місцезнаходження та продовжують формувати зелену структуру центру міста. Однак їхній стан різниться. (Рис. 8)

Міський сад залишається доглянутим та активно використовуваним простором, що є популярним місцем відпочинку для одеситів та туристів. Приморський бульвар, частково відновлений після реконструкцій, також продовжує виконувати свою роль як ключова пішохідна зона, але потребує покращень у догляді за рослинністю та інфраструктурі.

Дюківський сад страждає від браку фінансування і наразі перебуває в занедбаному стані, що вимагає значних зусиль для відновлення. Ботанічний сад продовжує свою наукову діяльність, але потребує модернізації та покращення доступності для широкої аудиторії.

Парк Шевченка, незважаючи на свою популярність, потребує постійного догляду та оновлення інфраструктури. Загалом, всі ці парки грають важливу роль у житті міста, але потребують посиленого уваги та інвестицій для збереження їх історичної та культурної цінності [2].

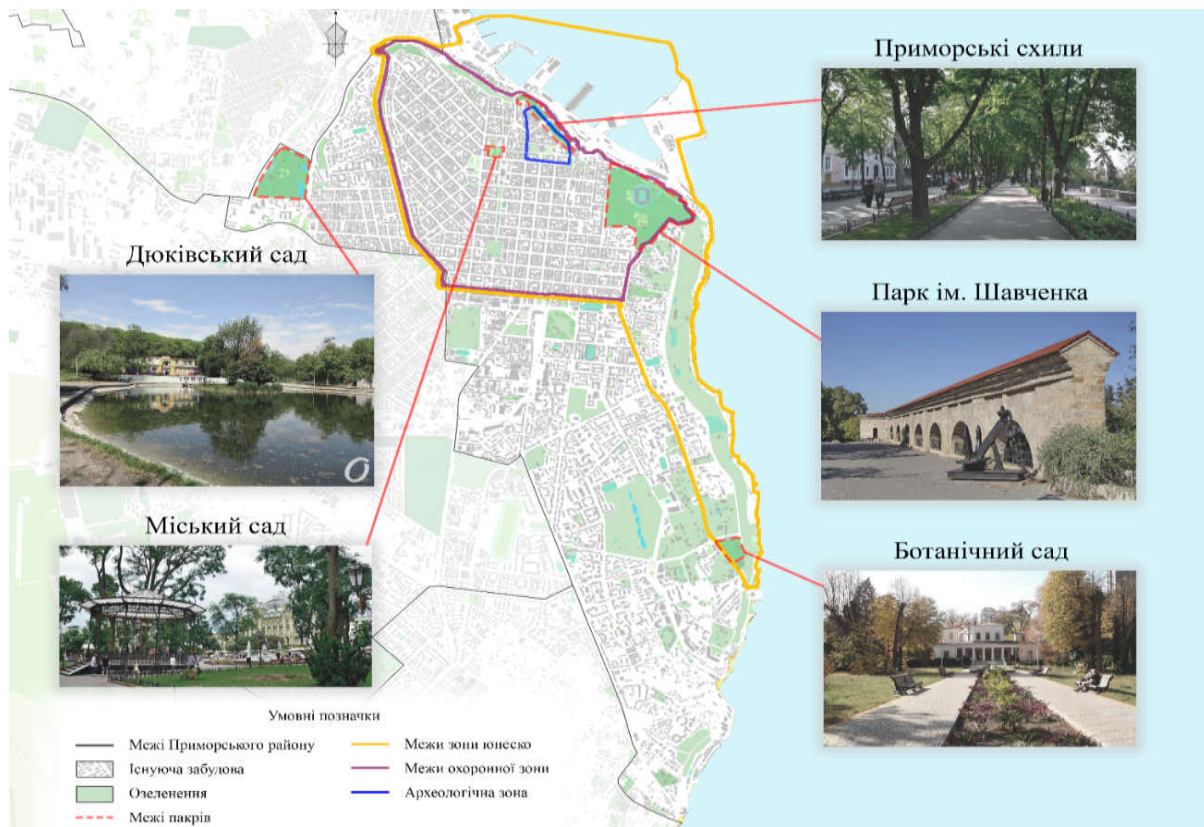


Рис. 8. Аналіз карти Приморського району (Автор: Богаченко М.С.)

Проект “Зелений пояс Одеси”: стратегія екологічної трансформації міського середовища.

У контексті сучасних викликів урбанізації та дефіциту якісного озеленення особливу увагу в екологічній стратегії Одеси займає проєкт “Зелений пояс Одеси”. Ця ініціатива є відповіддю на критичну нестачу зелених насаджень у місті, де середній показник забезпеченості зеленими зонами на одного мешканця становить лише 7,4 м², що майже вдвічі нижче за державний норматив і в рази менше за рекомендовані показники ВООЗ 50 м²/особу [4]. Проєкт передбачає створення єдиної системи екологічних коридорів, які з’єднають між собою вже існуючі парки, сади, сквери та прибережні зелені території. Його стратегічною метою є формування природного каркасу, який би забезпечував рекреаційний, санітарно-захисний і кліматорегулювальний ефекти на міське середовище. Зокрема, планується інтеграція таких знакових локацій, як Стамбульський і Грецький парки, парк імені Тараса Шевченка, Дюківський сад, парк “Ювілейний”, парк Перемоги, Артилерійський парк і сквери імені Гамова та Савицького, у цілісну зелену мережу. (Рис. 9).

Ідея “зеленого поясу” була вперше висунута фахівцями Одеського державного екологічного університету, Одеської державної академії будівництва та архітектури та Асоціації архітекторів Одеси. Окрім створення комфортних умов для життя, вона має також економічну складову - проєкт розглядається як інструмент для залучення інвестицій у нові житлові й комерційні зони за межами історичного центру.

У рамках реалізації проєкту значну увагу приділено адаптації озеленення до кліматичних умов Південнестепової зони України. Пропонується використовувати посухостійкі та невибагливі види деревно-чагарникових рослин, зокрема вербу білу, шипшину, сумах, дуб червоний, катальпу, павловнію, а також багаторічні трави, що краще витримують міське навантаження. З огляду на погіршення екологічної ситуації, особливо в промислових та густозаселених районах, насадження також мають включати фітомеліоративні види, здатні затримувати пил, поглинати вуглекислий газ і знижувати рівень шумового забруднення.



Рис. 9. Схема проєкту “Зелений пояс Одеси” [14]

Окремим перспективним напрямом є впровадження концепцій зелених дахів і вертикального озеленення - як рішень для зменшення перегріву міських просторів, утримання зливових вод, підвищення енергоефективності будівель і розширення площ для міського сільськогосподарства [4].

Таким чином, проєкт “Зелений пояс Одеси” є важливим кроком до формування сталої екологічної інфраструктури міста, що поєднує історичну спадщину з інноваційними рішеннями майбутнього, та створює передумови для покращення якості життя одеситів у гармонії з природним середовищем.

Висновки. Дослідження історії озеленення Одеси дозволяє глибше зрозуміти, як формувалася унікальна зелена структура міста, яка стала невіддільною частиною його архітектурного, соціального та культурного обличчя. Від перших садів, закладених у суворих степових умовах, до складної системи парків і бульварів - кожен етап озеленення відображав як виклики часу, так і прогресивні підходи до містобудування.

Картографічний аналіз XIX - початку XX століття показує, що озеленення Одеси розвивалося в межах чітко продуманої просторової логіки, інтегруючись у систему міського зонування та відповідаючи як естетичним, так і функціональним потребам зростаючого міста. Зелені насадження не лише прикрашали Одесу, але й слугували буферами між житловими, промисловими та адміністративними зонами, формуючи комфортний мікроклімат і захищаючи мешканців від несприятливих природних факторів.

Слід відмітити, що сьогодні, коли частина історичних парків перебуває в занепаді або втратила свій первісний вигляд, особливої ваги набувають ініціативи на кшталт проєкту “Зелений пояс Одеси”. Його реалізація дозволить не тільки зберегти історичні зелені зони, а й перетворити їх на частину сучасної екологічної інфраструктури, що відповідає вимогам сталого розвитку та адаптації до кліматичних змін.

Отже, поєднання історичного досвіду та інноваційних рішень створює підґрунтя для нового етапу розвитку міського середовища Одеси. Збереження зеленого каркасу міста є не лише даниною минулому, але й стратегічною інвестицією в майбутнє міста, його екологічну стійкість, привабливість і якість життя його мешканців.

Література

- [1] Г. В. Кисельова, Х. А. Скорік, Є. В. Медушевський “Реновація історичних міських парків (на прикладі парку “Дюківський сад” м. Одеси)”, Збірних наукових праць Регіональні проблеми архітектури та містобудування. Одеса, 2021. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.axi-pnam.com.ua/images/Csa/AxiPnam15.pdf> Дата звернення: Березень 10, 2025.
- [2] В. В. Кур'ян “Принципи архітектурно-містобудівного формування зеленої інфраструктури міського середовища”, дис. канд. арх.: 191. ОДАБА. Одеса, 2024.
- [3] В. В. Кур'ян “Історичні аспекти принципів формування зеленої інфраструктури міст через призму функціонального аналізу”, Збірних наукових праць Scientific Problems of Architecture and Urban Planning. Одеса, 2023.
- [4] К. Д. Гусєва, Т. А. Сафранов “Перспективи розвитку “зеленої інфраструктури” для покращення комфортності проживання населення Одеси”, Ukrainian hydrometeorological journal. Одеса, 2022.
- [5] К. Д. Гусєва, Т. А. Сафранов “Розвиток “зеленої” інфраструктури в Одесі в контексті адаптації до кліматичних змін”, Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція “Екологічно сталий розвиток урбосистем. Одеса, 2022.
- [6] Г. В. Кисельова, В. М. Кисельов “Проблеми та перспективи розвитку міських парків в м. Одеса”, Збірних наукових праць РПАМ, Одеса, 2024. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.axi-pnam.com.ua/images/Csa/AxiPnam18.pdf> Дата звернення: Березень 10, 2025.
- [7] А. А. Голуб “Еколого-містобудівні засади формування національних природних парків”, дис. канд. арх.: 18.00.04. КНУБА. Київ, 2017. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://repository.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3e07c2c0-e878-4de2-9a4d-b3c28bf79f81/content> Дата звернення: Березень 10, 2025.
- [8] Г. М. Бурлак, Л. М. Вілінська, В.Р. Сліпченко “Сучасний парк, як елемент інфраструктури міста”, Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції Стан, проблеми та перспективи розвитку сучасних міст. Одеса, 2023. [Електронний ресурс]. Доступно: https://odaba.edu.ua/upload/files/materiali_konf_Stan,_problemi_ta_perspektivi_Rozvitku_suchasnih_mist_o.pdf Дата звернення: Березень 10, 2025.
- [9] П. О. Васильєв “Щодо формування мережі багатофункціональних громадських просторів”, Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції Стан, проблеми та перспективи розвитку сучасних міст. Одеса, 2023. [Електронний ресурс]. Доступно: https://odaba.edu.ua/upload/files/materiali_konf_Stan,_problemi_ta_perspektivi_rozvitku_suchasni_h_mist_o.pdf Дата звернення: Березень 10, 2025.
- [10] В. М. Кисельов, Г. В. Кисельова “Архітектурно-просторове формування міських просторів (на прикладі центральної частини м. Одеси)”, Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції Стан, проблеми та перспективи розвитку сучасних міст. Одеса, 2023. [Електронний ресурс]. Доступно: https://odaba.edu.ua/upload/files/materiali_konf_Stan,_problem_i_ta_perspektivi_rozvitku_suchasnih_mist_o.pdf Дата звернення: Березень 10, 2025.
- [11] Г. М. Кисельова, К. О. Саміна “Рекреаційні зони в ландшафтному дизайні: створення просторів для відпочинку та розваг”, Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції Стан, проблеми та перспективи розвитку сучасних міст. Одеса, 2023. [Електронний ресурс]. Доступно: https://odaba.edu.ua/upload/files/materiali_konf_Stan,_problem_i_ta_perspektivi_rozvitku_suchasnih_mist_o.pdf Дата звернення: Березень 10, 2025.
- [12] М. В. Беликової, А. М. Ткачової, Е. Р. Сидоренко, А. В. Глуган, В. Г. Бабій “Історичні парки Одеси”, Архітектурний вісник КНУБА. Київ, 2020.
- [13] Ю. О. Снядовський, Н. С. Захаревська “Перспективи розвитку Приморських схилів”, Збірних наукових праць Регіональні проблеми архітектури та містобудування. Одеса, 2021. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.axi-pnam.com.ua/images/Csa/AxiPnam15.pdf> Дата звернення: Березень 10, 2025.

- [14] Схема проєкту “Зелений пояс Одеси” (27.12.2022р.) [Електронний ресурс]. Доступно: <http://www.aao.com.ua/green-belt-odessa/> Дата звернення: Березень 10, 2025.
- [15] Стара Одеса в фотографіях. Міський сад (фото 1930р.) [Електронний ресурс]. Доступно: <https://viknaodessa.od.ua/old-photo/?gorodskoj-sad> Дата звернення: Березень 10, 2025.
- [16] Стара Одеса в фотографіях. Дюківський сад (фото 1917р.) [Електронний ресурс]. Доступно: <https://viknaodessa.od.ua/old-photo/?dyukovskij-sad-1917> Дата звернення: Березень 10, 2025.
- [17] Стара Одеса в фотографіях. Ботанічний сад (фото 1917р.) [Електронний ресурс]. Доступно: <https://viknaodessa.od.ua/old-photo/?botanicheskij-sad> Дата звернення: Березень 10, 2025.
- [18] Стара Одеса в фотографіях. Парк імені Тараса Шевченка (фото 1930р.) [Електронний ресурс]. Доступно: https://viknaodessa.od.ua/old-photo/?park_shevchenko_aleksan_drovskij_posle_1944_goda Дата звернення: Березень 10, 2025.
- [19] Стара Одеса в фотографіях. Бульвар Приморський (фото 1930р.) [Електронний ресурс]. Доступно: <https://viknaodessa.od.ua/old-photo/?primorskij-bulvar> Дата звернення: Березень 10, 2025.

References

- [1] H. V. Kyselova, Kh. A. Skorik, Ye. V. Medushevskiy, “Renovation of Historical Urban Parks (on the Example of the ‘Dyukivskiy Garden’ Park in Odesa),” Collection of Scientific Works: Regional Problems of Architecture and Urban Planning. Odesa, 2021. [Electronic resource]. Available at: <https://www.axi-pnam.com.ua/images/Csa/AxiPnam15.pdf> Accessed: March 10, 2025.
- [2] V. V. Kurian, Principles of Architectural and Urban Formation of the Green Infrastructure of the Urban Environment, PhD thesis in Architecture: 191. ODABA, Odesa, 2024.
- [3] V. V. Kurian, “Historical Aspects of the Principles of Urban Green Infrastructure Formation through the Lens of Functional Analysis,” Collection of Scientific Works: Scientific Problems of Architecture and Urban Planning. Odesa, 2023.
- [4] K. D. Husieva, T. A. Safranov, “Prospects for the Development of ‘Green Infrastructure’ to Improve the Living Comfort of the Population of Odesa,” Ukrainian Hydrometeorological Journal. Odesa, 2022.
- [5] K. D. Husieva, T. A. Safranov, “Development of ‘Green’ Infrastructure in Odesa in the Context of Adaptation to Climate Change,” All-Ukrainian Scientific and Practical Online Conference “Ecologically Sustainable Development of Urban Systems.” Odesa, 2022.
- [6] H. V. Kyselova, V. M. Kyselov, “Problems and Prospects for the Development of Urban Parks in Odesa,” Collection of Scientific Works: Regional Problems of Architecture and Urban Planning. Odesa, 2024. [Electronic resource]. Available at: <https://www.axi-pnam.com.ua/images/Csa/AxiPnam18.pdf> Accessed: March 10, 2025.
- [7] A. A. Holub, Ecological and Urban Planning Principles for the Formation of National Nature Parks, PhD thesis in Architecture: 18.00.04. KNUBA, Kyiv, 2017. [Electronic resource]. Available at: <https://repository.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3e07c2c0-e878-4de2-9a4d-b3c28bf79f81/content> Accessed: March 10, 2025.
- [8] H. M. Burlak, L. M. Vilinska, V. R. Slipchenko, “A Modern Park as an Element of Urban Infrastructure,” Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference “State, Problems and Prospects for the Development of Modern Cities.” Odesa, 2023. [Electronic resource]. Available at: https://odaba.edu.ua/upload/files/materiali_konf_Stam_problemi_ta_perspektivi_Rozv_itku_suchasnih_mist_o.pdf Accessed: March 10, 2025.
- [9] P. O. Vasyliiev, “On the Formation of a Network of Multifunctional Public Spaces,” Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference “State, Problems and Prospects for the Development of Modern Cities.” Odesa, 2023. [Electronic resource]. Available at:

https://odaba.edu.ua/upload/files/materiali_konf_Stn,_problemi_ta_perspektivi_rozvitku_suchasni_h_mist_o.pdf Accessed: March 10, 2025.

[10] V. M. Kyselov, H. V. Kyselova, "Architectural and Spatial Formation of Urban Spaces (on the Example of the Central Part of Odesa)," Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference "State, Problems and Prospects for the Development of Modern Cities." Odesa, 2023. [Electronic resource]. Available at: https://odaba.edu.ua/upload/files/materiali_konf_Stn,_problemi_ta_perspektivi_rozvitku_suchasni_h_mist_o.pdf Accessed: March 10, 2025.

[11] H. M. Kyselova, K. O. Samina, "Recreational Zones in Landscape Design: Creating Spaces for Rest and Entertainment," Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference "State, Problems and Prospects for the Development of Modern Cities." Odesa, 2023. [Electronic resource]. Available at: https://odaba.edu.ua/upload/files/materiali_konf_Stn,_problemi_ta_perspektivi_rozvitku_suchasni_h_mist_o.pdf Accessed: March 10, 2025.

[12] M. V. Belykova, A. M. Tkacheva, E. R. Sydorenko, A. V. Hluhan, V. H. Babii, "Historical Parks of Odesa," Architectural Bulletin of KNUBA. Kyiv, 2020.

[13] Yu. O. Sniadovskiy, N. S. Zakharevskaya, "Prospects for the Development of the Primorsky Slopes," Collection of Scientific Works: Regional Problems of Architecture and Urban Planning. Odesa, 2021.

[14] Project Scheme "Green Belt of Odesa" (27.12.2022) [Electronic resource]. Available at: <http://www.aao.com.ua/green-belt-odessa/> Accessed: March 10, 2025.

[15] Old Odesa in Photographs. City Garden (photo 1930) [Electronic resource]. Available at: <https://viknaodessa.od.ua/old-photo/?gorodskoj-sad> Accessed: March 10, 2025.

[16] Old Odesa in Photographs. Dyukivskiy Garden (photo 1917) [Electronic resource]. Available at: <https://viknaodessa.od.ua/old-photo/?dyukovskij-sad-1917> Accessed: March 10, 2025.

[17] Old Odesa in Photographs. Botanical Garden (photo 1917) [Electronic resource]. Available at: <https://viknaodessa.od.ua/old-photo/?botanicheskij-sad> Accessed: March 10, 2025.

[18] Old Odesa in Photographs. Taras Shevchenko Park (photo 1930) [Electronic resource]. Available at: https://viknaodessa.od.ua/old-photo/?park_shevchenko_aleksandrovskij_posle_1944_goda Accessed: March 10, 2025.

[19] Old Odesa in Photographs. Prymorskyi Boulevard (photo 1930) [Electronic resource]. Available at: <https://viknaodessa.od.ua/old-photo/?primorskij-bulvar> Accessed: March 10, 2025.

PARK HISTORY OF ODESA IN THE 19TH–21ST CENTURIES: CULTURAL HERITAGE AND GREEN ARCHITECTURE OF THE CITY

Malashenkova V. O.,

Candidate of Architecture, Associate Professor,
viklituchka.abs@odaba.edu.ua., ORCID: 0000-0001-8228-2467

Kolesnikova N.Y.,

Senior Lecturer,
kolesnskova.abs@odaba.edu.ua, ORCID: 0000-0003-0370-5906

Bohachenko M. S.,

Master,
marina.bogachenko.2002@gmail.com, ORCID: 0009-0007-5628-9527

Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture

Abstract. The article presents a comprehensive study of the history of urban greening in the city of Odesa, which is viewed as an integral component of its urban development and an important element of ecological infrastructure. Green spaces not only shape the visual image of the urban environment but also play a key role in ensuring a comfortable living environment for residents, preserving biodiversity, and improving the microclimate.

Based on a thorough analysis of historical cartographic materials, archival documents, and accounts by past researchers, the article reveals the process of forming Odesa's green structure during the 19th and early 20th centuries. It was in this period that the main elements of the city's green system were established - spaces that remain iconic for both residents and visitors today.

Particular attention is given to such key green areas as the City Garden - one of the oldest public recreation sites; Primorsky Boulevard - a landscape gem with panoramic sea views; Dyukiv and Botanical Gardens-centers of botanical diversity; and Taras Shevchenko Park, which serves as an important recreational space with both social and ecological significance.

A separate section is devoted to the history of these historic parks, focusing on issues such as neglect, insufficient funding, urbanization pressures, and the need for revitalization. In this context, the article discusses the strategic initiative "Green Belt of Odesa," which envisions the creation of an integrated green network connecting existing parks and new plantings into a unified ecological system.

Thus, the study emphasizes the importance of preserving the historical experience of urban greening and combining it with modern ecological and urban planning approaches. Only through the harmonious integration of the past and the present can a sustainable, comfortable, and climate-adapted urban space be achieved.

Keywords: urban greening, historical parks of Odesa, green infrastructure, urbanization, urban planning, "Green Belt of Odesa," cultural heritage, urban environment.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2025

[This work](#) © 2025 by [Malashenkova V. O., Kolesnikova N.Y., Bohachenko M. S.](#) is

licensed under [CC BY 4.0](#)